

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Архитектонски факултет

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

Предмет: Реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата Ружице Божовић

Одлуком бр. 01-954/2-10.7 од 13.07.2015. године, именовани смо за чланове Комисије за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације кандидата Ружице Божовић под насловом

ИСТРАЖИВАЊЕ МОГУЋНОСТИ УРБАНЕ РЕГЕНЕРАЦИЈЕ ПОСЛОВНО-ПРОИЗВОДНИХ КОМПЛЕКСА НА ПРИМЕРУ „ТРЕПЧЕ“ У ЗВЕЧАНУ

После прегледа достављене Дисертације и других пратећих материјала и разговора са Кандидатом, Комисија је сачинила следећи

РЕФЕРАТ

1. УВОД

1.1. Хронологија одобравања и израде дисертације

Кандидат Ружица Божовић је у мају 2012. године Наставно-научном већу Архитектонског факултета поднела пријаву за рад на докторској дисертацији под називом „**Истраживање могућности урбане регенерације пословно-производног комплекса „Трепча“ у Звечану**“. На седници Наставно-научног већа одржаној 25. јуна 2012. године донета је Одлука о образовању Комисије за оцену испуњености услова кандидата Ружице Божовић и предложене теме докторске дисертације.

На седници Већа научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду, одржаној 28.5.2013. године (02 број 61206-2494/2-13), разматран је захтев на давање сагласности на предлог теме докторске дисертације кандидата мр Ружице Божовић, дипл. инж. арх., под насловом: „**Истраживање могућности урбане регенерације пословно-производног комплекса „Трепча“ у Звечану**“. Веће научних области грађевинско-урбанистичких наука је након разматрања сугерисало да се у примереном року коригује наслов теме докторске дисертације, тако да буде општег карактера, а да се као пример узме пословно-производни комплекс „Трепча“ у Звечану. Сугестија је прихваћена, тако да је Веће научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду дана 24.9.2013. године Одлуком бр. 61206-2494/3-13 дало сагласност на предлог теме под насловом „**Истраживање могућности урбане регенерације пословно-производних комплекса на**

примеру „Трепча“ у Звечану“, након чега је кандидату одобрен рад на наведеној теми докторске дисертације.

Комисија за одбрану и оцену рада образована је одлуком бр. 01-954/2-10.7 од 13.07.2015. године.

1.2. Научна област дисертације

Докторска дисертације кандидата Ружице Божовић у најширем смислу припада научној области теорије просторног и урбанистичког планирања и пројектовања, односно, конкретније области урбане регенерације и обнове, а у ужем смислу спада у делокруг проучавања обнове и заштите индустријског наслеђа и могућности његовог реактивирања. Области истраживања докторске дисертације обухвата кључне аспекте урбане регенерације у функцији реактивирања пословно-производних комплекса кроз сагледавање са становишта различитих теорија планирања са посебном провером примене на пословно-производни комплекс „Трепча“ у Звечану. Ментор је проф. др Миодраг Ралевић.

1.3. Биографски подаци о кандидату

Ружица Т. Божовић рођена је 28.4.1966. године у Косовској Митровици. После завршене средње грађевинске школе „Борис Кидрич“ у Косовској Митровици 1984. године уписује Грађевинско-архитектонски факултет у Приштини на коме студије завршава 1990. године и стиче звање „дипломирани инжењер архитектуре“. Школске 2007/2008 године уписује докторске студије на Архитектонском факултету Универзитета у Београду, где се тренутно налази у фази израде докторске дисертације.

Ружица Божовић је запослена као асистент на Факултету техничких наука Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, где јој ужу научну област интересовања чине урбанистичко и просторно планирање и урбанистичко пројектовање.

2. ОПИС ДИСЕРТАЦИЈЕ

2.1. Садржај дисертације

Дисертација садржи укупно 326 страна текста у оквиру којих је приказано и 126 нумерисаних слика, фотографија, анализа и цртежа. На почетку рада, у уводном делу, износе се основни мотиви истраживања. На крају рада приложен је попис литературе на 28 страна, као и поглавље допуна и напомена у оквиру кога су објашњени поједини појмови коришћени у текстуалном делу рада.

Текст дисертације праћен је великим бројем слика, фотографија, анализа и цртежа, које заједно са текстом чине јединствену целину. Уз све илустрације дати су одговарајући наслови и наведени извори илустрација. Структура истраживања је јасно назначена поглављима и потпоглављима у оквиру којих се, када постоје одељци и пододељци јасно издвајају. Коришћена литература у оквиру текста прецизно је назначена уз све потребне податке и лако се проналази на крају рада у попису литературе.

2.2. Кратак приказ појединачних поглавља

Предметна докторска дисертација се састоји из седам поглавља. Прво, уводно поглавље није означено редним бројем, док је осталих шест поглавља означена одговарајућим редним бројевима са неколико подпоглавља у сваком од њих.

Уводно поглавље означено је редним бројем 0.0 Увод. У оквиру њега дат је преглед контекста истраживања, приказани су проблем и предмет истраживања, циљеви и задаци, као и хипотезе докторске дисертације.

Поглавље под редним бројем један насловљено је као 1.0 Пословно-производни комплекс „Трепча“ у Звечану – настанак, развој, стање. Ово поглавље подељено је у пет подпоглавља: 1.1 Хронолошки развој Трепче, 1.2 Проблемска основа развоја ППК „Трепча“ и Звечану, 1.3 Технолошко-еколошка ограничења развоја, 1.4 Еколошки проблеми и 1.5 ППК „Трепча“ у Звечану – стање на терену. У оквиру овог поглавља дат је историјски преглед развоја пословно-производног комплекса „Трепча“ од појаве првих рудника у овом делу све до савремених дешавања и детаљно је описано постојеће стање комплекса.

Поглавље под редним бројем два насловљено је као 2.0 Теоретско-методска основа истраживања урбане регенерације. Ово поглавље даље је подељено на 2 подпоглавља: 2.1 Полазна структура истраживања у оквиру кога је описан основни приступ истраживању и 2.2 Теоретско-методски приступ урбане регенерације. Подпоглавље 2.2 даље је подељено на 6 мањих поглавља у оквиру којих је дефинисан појам урбане регенерације (поглавље 2.2.1), објашњена општа структура урбане регенерације (поглавље 2.2.2), описани модели урбанистичког планирања са аспекта урбане регенерације пословно-производних комплекса (поглавље 2.2.3) кроз приказивање основних начела рационалног модела планирања, затим модела интегралног планирања и колаборативног модела планирања. У оквиру подпоглавља 2.2.4 дат је преглед теоретско-методског истраживања урбане регенерације индустријско пословних система, подпоглавље 2.25 говори о теоријско-методским истраживањима браунфилд локација, док је у оквиру подпоглавља 2.2.6 дат преглед технолошко-индустријских паркова, односно урбани модел унапређења пословно-производних комплекса.

Поглавље под редним бројем три насловљено је као 3.0 Савремена искуства и праксе урбане регенерације пословно-производних комплекса и састоји се из шест подпоглавља: 3.1 Плански приступ урбаној регенерацији пословно-производних комплекса у оквиру кога су приказана искуства урбане регенерације на примерима у Великој Британији, Сједињеним Америчким Државама и социјалистичким земљама, 3.2 Савремена искуства урбане регенерације пословно-производних комплекса у оквиру кога су приказани примери урбане регенерације на нашим просторима, 3.3 Компаративни преглед различитих модела урбане регенерације индустријских комплекса, 3.4 Примери и могућности урбане регенерације пословно-производних комплекса – организација индустријских подручја по моделима технолошких паркова, 3.5 Студије случаја унапређења пословно-производних комплекса и 3.6 Примери урбане регенерације индустријских комплекса у Србији.

Поглавље под редним бројем четири насловљено је као 4.0 Закључна разматрања: правци, правила и могућности унапређења пословно-производног комплекса „Трепча“ у Звечану. Ово поглавље подељено је на два подпоглавља: 4.1 Планерско-управљачки ниво развоја у оквиру кога су анализирани могућности формирања јединствених урбаних политика развоја на свим нивоима – колаборација по вертикали, затим управљачко-планерски инструменти и иновације институционалних облика деловања и 4.2 Моделско-трансформациони ниво урбане регенерације у оквиру кога су приказани правци „залеђивања“ постојеће производње, правци „реактивирања“ производње у оквиру ППК „Трепча“ у Звечану и правци „трансформисања“ пословно-производних процеса у нове савремене облике индустријског пословања.

Поглавље под редним бројем пет насловљено је као 5.0 Напомене и допуне и у оквиру њега су по поглављима детаљније објашњени поједини појмови. Последње поглавље је поглавље 6.0 Библиографија у оквиру кога је приказана сва коришћена литература и то као: А. Изворна документација (ИД), Б. Непосредно коришћена литература (НК), В. Посредно коришћена

литература (ПК), Г. Пратећа литература (ПЛ), Д. Општа литература (ОЛ) и Ђ. Интернет извори.

3. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

3.1. Савременост и оригиналност

Тема урбане регенерације индустријског наслеђа је последњих деценија веома актуелна тема и о њој је доста писано. Предметни рад се, надовезујући се на анализе и искуства сличних објеката у свету, базира на конкретан пример у нашем непосредном окружењу, о коме раније није писано на овај начин и у том делу остварује посебан допринос научног истраживања.

3.2. Осврт на референтну и коришћену литературу

Кандидат је за свој истраживачки рад користио обимну литературу која је добро одабрана и покрива све научне области обухваћене овим радом. Библиографски извори, који су значајни за истраживање проблематике представљене теме, могу се поделити на: изворну документацију (ИД), непосредно коришћену литературу (НК), посредно коришћену литературу (ПК), пратећу литературу (ПЛ), општу литературу (ОЛ) и интернет изворе. У склопу наведене литературе дати су и извори везани за законодавство и правну регулативу.

3.3. Опис и адекватност примењених научних метода

Изабрана тема коју је кандидат Ружица Божовић изложила у својој докторској дисертацији веома је јасно систематизована. Примењиване методе омогућиле су кандидату да на адекватан начин прикупи све неопходне врсте података како би истраживање било засновано на научним основама. Коришћене методе јасно су објашњене кроз текст дисертације.

Избор метода истраживања вршен је у функцији провере постављених хипотеза и целовитости истраживања. У складу са сложеносћу проблематике приказане у оквиру напред наведених разматрања, кандидаткиња је примењивала већи броја научних техника и метода истраживања.

Први део рада представља прелиминарно истраживање, као основ за формулацију проблема и предмета истраживања. Ова фаза заснива се на истраживању доступних изворних докумената из различитих периода развоја пословно-производног комплекса „Трепча“ (програми развоја, планови и пројекти), извештаја из различитих периода пословног деловања, као и саопштења са различитих научно-стручних конференција (међународних и националних) везаних за тематику регенерације напуштених производних зона и њихове обнове. Као метод примењен у овом делу истраживања користи се аналитички метод који има за циљ да се сагледају различите фазе развоја пословно-производног комплекса „Трепча“, као и евидентирање приступа регенерације и ремоделације запоседнутих напуштених индустријских комплекса у целини и у његовим појединим сегментима.

У другом делу рада примењивана је метода анализе евалуације развоја кроз утврђивање значаја сваке развојне фазе и њихов утицај на животну средину и окружење, као и сагледавање карактера, структуре и урбане форме која је из њих произилазила, како на широј територији, тако и унутар појединих просторно производних целина. У наставку истраживања дат је преглед планске праксе и светских искустава у области регенерације производних (запуштених-напуштених) система, са циљем сагледавања концептуалних решења будућег оживљавања пословно-производног комплекса „Трепча““. Као главни параметар за избор адекватних примера из праксе, као узора за регенеративну обнову

пословно-производног комплекса, кандидаткиња наводи остварљивост постављених моделских концепата.

У завршној фази, у циљу формирања препорука за регенерацију и активирање пословно-производног комплекса „Трепча“ извршена је систематизација резултата, како планерских, тако и пројектних фаза, препоручених случајева и путем метода мониторинга предложен је скуп правила (преорука) за урбану обнову изабраних подручја пословно-производног комплекса „Трепча“ у Звечану, а који се могу користити и за слична подручја на територији Србије и шире ако се покаже интерес за тим.

У свим фазама истраживања коришћене су следеће технике истраживања:

- теренска истраживања производних система пословно-производног комплекса „Трепча“,
- историјска анализа архивске документације о пословно-производном комплексу „Трепча“ и доступне литературе о регенерацији индустријских девастираних простора,
- техника „интерполације“ сазнања савремених начина регенерације индустријских зона из литературе,
- техника „евалуације“ последица приликом увођења савремених технолошких производних система,
- технике ре-моделације урбаних склопова уз преиспитивања могућности трансформације производних комплекса,
- технике ре-програмирања садржаја и увођења нових производних технологија у оквиру ремоделованих производних структура.

Да би се формирали закључци и предложили даљи правци истраживања, коришћења и могућности унапређења тематског оквира, а на основу претходних теренских и теоријских истраживања, кандидат је употребио индуктивно-дедуктивну методу.

3.4. Применљивост остварених резултата

Научна оправданост дисертације је вишеструка, почев од основног истраживања које је засновано на проучавању конкретног проблема истраживања могућности реактивирања и оживљавања пословно производног комплекса „Трепча“ па преко методско теоретских истраживања савремених видова интегралног и корпоративног планирања као и начина управљања будућим развојем, како целине система „Трепча“, тако и појединих делова комплекса „Трепча“, па до примене облика и модела као узора из наше и светске баштине различитих видова ремоделације непосредних физичких и технолошких целина са применом различитих креативно-рециклажних техника.

Главни резултат истраживања је у домену практичне примене методолошких приступа искуствено-моделских техника у процесу регенерације и ремоделације пословно-производног комплекса „Трепча“, као и формирање процедурално-управљачке матрице деловања на садашње стање, а у циљу поновног реактивирања како просторних целина комплекса „Трепча“, тако и оживљавања процеса производње како у појединим деловима, тако и у одређеном временском току у целини технолошко-производног комплекса „Трепча“.

Посредни резултати огледају се у формирању модела инструменталне реорганизације технолошко-производног процеса, а у циљу стварања услова успостављања пословно-производног система заснованог на ресурсима (сировински, позиционо-просторни, људски, тржишни...) са којима располаже систем „Трепча“, са могућношћу коришћења и примене и на друге производне системе и комплексе у нашој земљи.

Директна употреба резултата истраживања огледа се у примени, како препорука за оживљавање и реактивирање производних комплекса „Трепча“, тако и у понуди моделских опција њиховог ремоделовања у правцу формирања савремених пословно-производних целина као што су бизнис и технолошки паркови, чиме ће се тежити развоју целовитог пословно-едукативног система, ревитализованог технолошки, окренутог поновном освајању тржишта и уклопљеног у окружење (природно и урбано) са свим елементима поновне заштите животне средине.

3.5. Оцена достигнутих способности кандидата за самостални научни рад

Кандидат Ружица Божовић је још кроз своје раније радове и ангажовање исказала интересовање за истраживачки и научни рад. Докторска дисертације указује на способност кандидата да препозна истраживачки проблем, врло јасно формулише хипотезе, пронађе адекватан метод за њихову проверу, анализом доводи у везу различите области истраживања посматране кроз различите аспекте (историјске, друштвене, културолошке...) и изводи нове научно засноване закључке.

Истраживачки квалитети кандидата се могу посебно уочити у фундаменталном проучавању теоретске, планске, документацијске литературе, затим у избору релевантних извора, њиховој научној анализи и разумевању контекста проблема, повезивању различитих проблемско-тематских области (историјске, урбанистичке, законске...) које се баве постављеним проблемом.

Поред тога, кандидат показује способност успостављања мултидисциплинарног истраживања, избора адекватних техника и метода истраживања (историјска, компаративна, теоријске, теренска) и јасно организованог и прегледно приказаног процеса истраживања. Треба истаћи и јасно систематизован ток истраживања и прегледно приказане резултате, као и одређивање праваца даљег тока истраживања и могућност његове практичне примене на пољу планског деловања.

На основу свега изнесеног, може се закључити да је кандидат докторском дисертацијом потврдио своју свеукупну заинтересованост и способност за самосталан научни рад.

4. ОСТВАРЕНИ НАУЧНИ ДОПРИНОС

4.1. Приказ остварених научних доприноса

У својој докторској дисертацији кандидат на оригиналан начин, базиран на научно-методолошким основама, обрађује лично интересовање за проблематику пословно-производног комплекса „Трепча“ у Звечану и могућности његове урбане регенерације кроз различите теоретско-методске основе и различите моделе урбанистичког планирања.

Значајан допринос рада представља приказ анализе искустава и праксе урбане регенерације пословно-производних комплекса у свету и код нас. На основу компаративног прегледа различитих модела урбане регенерације из светске праксе, повучене су паралеле и могућности практичне примене неких од принципа на конкретном примеру „Трепча“ у Звечану, урађена је студија случаја унапређења пословно-производних комплекса и дате су смернице за унапређење предметног комплекса.

Поред поменутих научних доприноса постигнути су и одређени теоријски доприноси у вези са систематизацијом проблемских аспеката методологије савременог урбаног планирања и урбане регенерације.

4.2. Критичка анализа резултата истраживања

Истраживачки рад кандидата имао је за циљ да истражи могућности урбане регенерације пословно-производних комплекса на примеру „Трепча“ у Звечану. Изнети резултати указују на то да је Ружица Божовић, дипл. инж. арх., успела да спроведе квалитетно истраживање, прикупи релевантне податке и провери постављене хипотезе. Кроз рад кандидата приказана је исцрпна и детаљна анализа теоријског и практичног приступа урбаној регенерацији, са нарочитим освртом на урбану регенерацију пословно-производних комплекса и могућности њиховог будућег унапређења. Треба посебно нагласити да је докторска дисертација кандидата у нашим условима једна од ретких која се бави проучавањем пословно-производног комплекса „Трепча“ у Звечану, и да у том смислу чини искорак ка пружању могућности и услова урбане регенерације овог комплекса, као и дефинисању неопходних праваца и правила његовог унапређења у доста раном стадијуму, што може да послужи и као тема даљег истраживања.

4.3. Верификација научних доприноса

Истраживање спроведено у докторској дисертацији Ружице Божовић доноси неколико значајних научних резултата. Пре свега, као финални резултат рада се нуди могућност дефинисања праваца, правила и могућности унапређења пословно-производног комплекса „Трепча“ у Звечану. Научни допринос рада остварен је и кроз прикупљање и сређивање грађе која обрађује проблематику урбане регенерације, различитих модела урбанистичког планирања и примера везаних за савремена искуства и праксу урбане регенерације пословно-производних комплекса, у свету и на нашим просторима.

Списак радова који су резултат истраживања у оквиру докторске дисертације:

Категорија M24:

Božović, R.: Medieval Town – Fortress of Zvečan in *The scientific Journal „Facta Universitatis“ Series: Architecture and Civil Engineering*, Vol. 13, No 2, 2015., University of Niš

Категорија M14:

M. Ralević, Dž. Beganović, R. Božović: Marketing strategy for capitalization of space (municipalities / cities / regions) for the purpose of capital market activation and investment attraction, in Urednici: A. Đukić, D. Simonović, T. Vujičić *„Browninfo – toward a methodological framework for brownfield database development“*, University of Banjaluka – Faculty of Architecture, Banjaluka, 2014. (str. 57-72) (ISBN 978-99955-752-3-6)

Категорија M33:

Miodrag Ralević, Ružica Božovic, Sonja Lapčević, Marija Radišić: *THE REGION AS A KEY LEVEL OF CROSSING OF LOCAL AND GLOBAL PROCESSES*, editors: Dr. arch., Prof. Uģis Bratuškis, , Proceedings of the 55th International Scientific Conference of Riga Technical University, Section “Architecture and Urban Planning”, Riga Technical University, Latvia, 2014

Категорија M34:

Miodrag Ralević, Ružica Božović, Džemila Beganović, Mladen Đurović: *KAPITALIZACIJA ZEMLJIŠTA SRBIJE U CILJU ANIMIRANJA TRŽIŠTA KAPITALA I PRIVLAČENJA INVESTITORA*, Urednici: Dr Bogdan Lukić, Mr Zoran Radosavljević, Mr Aleksandar Đorđević, Miroslav Marić, Asocijacija prostornih planera Srbije, Univerzitet u Beogradu Geografski Fakultet, Beograd, 2014, (str. 269-277)

ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

На основу прегледа и анализе докторске дисертације кандидата Ружице Божовић, дипл. инж. арх., Комисија констатује да је дисертација урађена у складу са усвојеном темом и да су структура дисертације, примењене методе истраживања, као и сви остали елементи у потпуности у складу са пријавом на коју је Универзитет дао сагласност.

Предложена тема рада је пажљиво формулисана, научно заснована и представља заокружену истраживачку целину. Изабрани проблем (ре)активирања и урбане регенерације пословно-производног комплекса „Трепча“ у Звечану и анализа могућности реализације различитих модела планирања на примерима напуштених индустријских комплекса су веома значајни за теорију и праксу планирања у Србији, док се резултати истраживања могу применити у пракси и на другим сличним примерима. Бавећи се предложеном темом кроз теоријски и практичан рад, кандидаткиња нас је уверила да врло добро познаје подручје и релевантне изворе. Хипотезе рада су добро формулисане, а коришћене научне методе указују на то да је кандидат добро савладао све аспекте истраживања што је и омогућило адекватну проверу хипотеза. Структура рада је веома детаљно изложена. Библиографија је обимна и коректно наведена.

Комисија је мишљења да је предложена тема актуелна и занимљива за област урбане реактивације пословно-производних комплекса и да до сада на овај начин није била обрађена код нас. Комисија предлаже Наставно-научном већу да се докторска дисертација кандидата Ружице Т. Божовић, дипл. инж. арх., под називом „Истраживање могућности урбане регенерације пословно-производних комплекса на примеру „Трепче“ у Звечану“ прихвати, изложи на увид јавности и упути на коначно усвајање Већу научних области техничких наука Универзитета у Београду.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

.....

Проф. др Миодраг Ралевић,

Универзитет у Београду, Архитектонски факултет

.....

Проф. др Милан Пунишић,

Универзитет у Приштини, Природно-математички факултет

.....

Проф. др Милорад Рибар,

Универзитет у Београду, Архитектонски факултет

.....

Проф. др Љубиша Фолић,

Универзитет у Приштини, Факултет техничких наука

.....

Доц. др Милутин Милосављевић,

Универзитет у Приштини, Факултет техничких наука